

Δώδεκα θέσεις για τη διαχείριση της ενέργειας

Το κείμενο αυτό, σε πιο εκτεταμένη μορφή, παρουσιάστηκε το καλοκαίρι του 2018, στο camping του Δικτύου «Μεσοχώρα - Αχελώος SOS» (Μεσοχώρα, 20-22/7/2018) και στο δεκαήμερο αγώνα των Επιτροπών αγώνα Μεγάλης Παναγίας και Νέας Προποντίδας (δάσος Σκουριών, 27/7 – 5/8/2018). Στην παρούσα μορφή είναι προϊόν επεξεργασίας της συνέλευσης του Δικτύου «Μεσοχώρα - Αχελώος SOS».

A. Εισαγωγή

Η ικανοποίηση των ενεργειακών αναγκών αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της λειτουργίας όλων των κοινωνικών σχηματισμών, σε σημείο τέτοιο ώστε να είναι αδύνατο να περιγραφεί μια εποχή ή μια κοινωνική δομή, χωρίς να γίνει αναφορά στο μέγεθος, στον τύπο και στον τρόπο με τον οποίο καλύπτονται αυτές οι ανάγκες. Κατά κάποιον τρόπο, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής - πολιτιστικής ταυτότητάς τους. Στοιχεία αυτής της διαδικασίας -της ικανοποίησης των ενεργειακών αναγκών, δηλαδή- μπορούμε να τα δούμε να επαναλαμβάνονται σε διαφορετικές χρονικές περιόδους ή και σε σχηματισμούς με ριζικά διαφορετικά εξωτερικά χαρακτηριστικά.

Η σημασία αυτής της διαδικασίας αρχίζει να γίνεται μεγαλύτερη από τη στιγμή που οι ενεργειακές ανάγκες πολλαπλασιάζονται ραγδαία, με συνέπεια να αποκτά στρατηγικό χαρακτήρα η αναζήτηση των αναγκαίων πόρων και η διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών και συγκροτημένων συστημάτων διαχείρισης της ενέργειας. Την κατάσταση επιβαρύνει ακόμη περισσότερο το γεγονός ότι η παραγωγή ενέργειας δεν είναι -μόνο- το μέσο για την ικανοποίηση «πραγματικών» αναγκών, αλλά και ένα εργαλείο που ωθεί στη δημιουργία νέων πλαστών αναγκών, καθώς αντιμετωπίζεται σαν ένα συνηθισμένο εμπορικό προϊόν, που έχει ανάγκη τη δημιουργία νέων αγορών.

Τις ακραίες συνέπειες αυτής της εξέλιξης βιώνουμε σήμερα, με γεωπολιτικές αναταράξεις, με πολιτικές ιδιοποίησης, περιφράξης και ελέγχου των φυσικών πόρων, με βαριά «τραύματα» στη φύση και στο περιβάλλον, με κερδοσκοπικές πολιτικές που διογκώνουν το φαινόμενο της ενεργειακής φτώχειας κλπ.. Τεκμηριώνεται πως όλα αυτά δεν είναι οι τυχαίες - απρόβλεπτες συνέπειες, αλλά η αναγκαία συνθήκη για να λειτουργεί ομαλά η «καρδιά» του συστήματος, στις διάφορες εκδοχές του. Αυτό σημαίνει ότι η διαχείριση της ενέργειας αποτελεί ένα εξαιρετικά κρίσιμο και σύνθετο ζήτημα, που οφείλει να βρίσκεται στον πυρήνα των πολιτικών και κοινωνικών αγώνων της εποχής μας. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν μεγάλα τμήματα της κοινωνίας και του κινήματος, που -στην πράξη- αντιμετωπίζουν το ζήτημα με καθαρά επιδερμικό τρόπο.

Μιλώντας για τα κινήματα, αποτελεί ενδιαφέρουσα ιδιομορφία το ότι στο θέμα της διαχείρισης της ενέργειας είναι εμφανής η δυσκολία τους να διατυπώσουν ένα χειροπιαστό αντίλογο, που να μπορεί να έχει και ένα πρακτικό αντίκρισμα στην τρέχουσα πραγματικότητα, σε αντίθεση με άλλα ζητήματα στα οποία υπάρχει πάντα μια ατζέντα άμεσων αιτημάτων και διεκδικήσεων. Δείγμα κι αυτό της μικρής σημασίας που δίνουν (τα κινήματα) στα ζητήματα της ενέργειας. Στη διαπίστωση αυτή θα πρέπει, οπωσδήποτε, να προσθέσουμε την ύπαρξη τραγικών αντιφάσεων στο λόγο των κινήματων, που συνοδεύεται συχνά από άγνοια βασικών παραμέτρων και από έλλειψη αίσθησης του μεγέθους του προβλήματος. Δεν είναι λίγες οι φορές που η στάση σε κρίσιμα ζητήματα ενεργειακών επιλογών καθορίζεται από το τι κάνει πιο εύκολη την επικοινωνιακή διαχείριση των επιμέρους αγώνων και που υιοθετείται μέρος της συντηρητικής ατζέντας. Σε άλλες περιπτώσεις, παρεισφρύει έντονα ο τακτικισμός και ένας στενός ωφελιμισμός.

Με αυτά τα δεδομένα, η προσπάθεια εκφοράς ενιαίου, ουσιαστικού λόγου στα ζητήματα της ενέργειας έχει εξελιχθεί σε σισύφειο έργο, στο οποίο δοκιμάζεται σκληρά η συνθετική ικανότητα των κινημάτων. Στην τελευταία δεκαετία, υπήρξαν αρκετές απόπειρες διατύπωσης ενός ενιαίου λόγου, για τα ζητήματα της ενέργειας. Κάποιες παλιότερες από αυτές υπήρξαν αρκετά ελπιδοφόρες για την εποχή τους, παρότι -τότε- ο γενικευμένος κινηματικός προβληματισμός έκανε τα πρώτα του βήματα. Και τότε και τώρα, όμως, απείχαμε και απέχουμε πάρα πολύ από το σημείο του να μπορούμε να διατυπώσουμε ένα συνολικό, συνεκτικό αντίλογο. Στο όνομα των συνθέσεων και της ευρύτητας των συμμαχιών, «κουκουλώνονται» ουσιαστικές αντιθέσεις, με αποτέλεσμα η ενότητα που επιτυγχάνεται να είναι επιφανειακή και ανίσχυρη. Το βλέπουμε στην επιχειρηματολογία κατά των ΒΑΠΕ, το βλέπουμε και στην επιχειρηματολογία κατά των εξορύξεων υδρογονανθράκων. Αντίστοιχες διαπιστώσεις μπορούν να γίνουν και για άλλους τομείς, όπως η διαχείριση του νερού ή η διαχείριση των αποβλήτων.

Αντιμετωπίζουμε αυτές τις κινηματικές «αναπηρίες» σαν κίνητρο -όχι εγκατάλειψης, αλλά- έντασης της προσπάθειας εμβάθυνσης του προβληματισμού, καλλιέργειας συνθηκών για την ενιαιοποίηση του λόγου των κινημάτων και δημιουργίας προϋποθέσεων ενός συντονισμού με ουσιαστικό περιεχόμενο και προοπτική. Γιατί χωρίς αυτό, η δυναμική των επιμέρους αγώνων παραμένει ισχνή και τα όποια αποτελέσματά τους επισφαλή. Το μέγεθος του εγχειρήματος δεν πρέπει να μας τρομάξει και να μας οδηγήσει σε λογικές ανάθεσης. Αντιθέτως, αν θέλουμε κινήματα αυτόνομα και χειραφετημένα, θα πρέπει να καλλιεργήσουμε την αναζήτηση σε βάθος, να ενδιαφερθούμε για εναλλακτικές, να μη φοβηθούμε τη διαφορετικότητα, να μην απεμπολήσουμε μορφές πάλης, να διεκδικήσουμε ζωτικό χώρο από το κράτος, τα κόμματα και τη «δικτατορία» των ειδικών. Με δεδομένο ότι όλα αυτά δε γίνονται σε συνθήκες ανάπτυξης των κινημάτων, αλλά σε συνθήκες κρίσης.

Στο πλαίσιο αυτής της απόπειρας, κατατίθενται ορισμένες βασικές διαπιστώσεις και θέσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν το πρόπλασμα της επιθυμητής συνεννόησης και σύγκλισης.

B. Βασικές πτυχές των εξελίξεων στον τομέα της ενέργειας

- Καταγράφεται διαρκής αύξηση, με υπερβολικά ψηλούς ρυθμούς, της ζήτησης ενέργειας, τάση που προβλέπεται να συνεχιστεί και στις προσεχείς δεκαετίες και αποτελεί -αναμφίβολα- τον πυρήνα του προβλήματος. Η ζήτηση ανάμεσα στο 2000 και το 2017 σημείωσε αύξηση της τάξης του 40%, πολύ μικρό μέρος της οποίας καλύφθηκε από τις ραγδαία εξαπλούμενες ΑΠΕ.
- Ο ρόλος των υδρογονανθράκων εξακολουθεί να είναι καθοριστικός, καθώς καλύπτουν, περίπου, το 54% της παγκόσμιας ζήτησης ενέργειας. Αν συνυπολογίσουμε και τον άνθρακα, το ποσοστό φτάνει στο 82%. Κατά συνέπεια, η παγκόσμια οικονομία είναι πλήρως εξαρτημένη από τα ορυκτά καύσιμα. Παραπάνω από το μισό της παγκόσμιας ζήτησης ενέργειας αφορά πέντε χώρες: ΗΠΑ, Κίνα, Ρωσία, Ινδία και Ιαπωνία.
- Μονιμοποιείται η όξυνση των ανταγωνισμών -πολιτικών, οικονομικών, στρατιωτικών- για τη διασφάλιση της πρόσβασης στις πρώτες ύλες.
- Κυριαρχεί το συγκεντρωτικό μοντέλο διαχείρισης και οι διακρατικές - διηπειρωτικές διασυνδέσεις, ενώ συμπιέζονται ασφυκτικά λογικές και πρακτικές τοπικότητας.
- Για να διασφαλιστεί ότι δε θα υπάρξουν πολιτικά «ατυχήματα» και παρεκκλίσεις από το κυρίαρχο μοντέλο, δηλαδή περιπτώσεις χωρών που θα διαφοροποιηθούν από το κυρίαρχο «δόγμα», εφαρμόζεται ένα «σκληρό» και ανελαστικό νομοθετικό πλαίσιο, που στην περίπτωση της Ελλάδας και της ΕΕ συμπυκνώνεται στις κοινές πολιτικές για τα θέματα

ενέργειας και αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, ιδιαίτερα στην πολιτική της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας.

- Οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής έχουν προσηματικό χαρακτήρα, λειτουργούν σαν προκάλυμμα των γενικότερων σχεδιασμών και αντιμετωπίζονται σαν μια, επιπλέον, πηγή πλούτου και κερδοσκοπίας του κεφαλαίου.
- Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι λεγόμενες «εναλλακτικές» μορφές παραγωγής ενέργειας (ΑΠΕ) βρίσκονται κάτω από τον απόλυτο έλεγχο του κεφαλαίου και αναπτύσσονται μόνο χάρη στη νομική και οικονομική προνομή τους.
- Η αντίληψη που εστιάζει, κυρίως, στην αλλαγή του ενεργειακού μείγματος, με μείωση της χρήσης των ορυκτών καυσίμων και εντατικοποίηση της χρήσης μεθοδολογιών ΑΠΕ πάσχει, επειδή αδυνατεί, στο ορατό μέλλον, να καλύψει τις υπάρχουσες ανάγκες και επειδή οδηγεί σε νέες «πληγές», ιδιαίτερα όταν -για οικονομικούς λόγους- προνομούνται οι βιομηχανικού τύπου ΑΠΕ.
- Όχι μόνο οι συμβατικές, αλλά και οι «εναλλακτικές» μορφές παραγωγής ενέργειας ενοχοποιούνται για σειρά σοβαρών επιπτώσεων στο περιβάλλον, στη φύση και στην κοινωνία, αφού και οι τελευταίες δεν αφορούν σε ήπιες δραστηριότητες, αλλά σε επιθετικές, μεγάλης κλίμακας και όχλησης εγκαταστάσεις και τεχνικές. Ακόμη περισσότερο: η προσδοκία ότι οι παρούσες ενεργειακές καταναλώσεις (και οι αυξημένες μελλοντικές), θα μπορούν να καλύπτονται με ήπιες δραστηριότητες δεν επιβεβαιώνεται.
- Επιστέγασμα όλων των παραπάνω είναι η διαπίστωση ότι η χρήση των ορυκτών καυσίμων, ουσιαστικά, δεν περιορίζεται, με τις όποιες απόπειρες τεχνολογικών παρεμβάσεων για τη βελτίωση των αποτελεσμάτων να αποδεικνύονται ατελέσφορες, για την ώρα τουλάχιστον.
- Παγιώνεται μια προβληματική κατάσταση, την οποία το ίδιο το σύστημα αναγκάζεται να αναγνωρίσει και την οποία οι διαθέσιμες εφεδρείες του αδυνατούν να αντιμετωπίσουν. Ό,τι έχει, ως τώρα, «προταθεί» -είτε σαν κυρίαρχη επιλογή, είτε σαν εναλλακτική- βρίσκεται μακριά από τα συμφέροντά μας και δεν έχουμε κανένα λόγο να το αντιμετωπίσουμε αμήχανα και φοβικά, κάτω από την πίεση της καταστροφολογίας και των πλαστών διλημάτων.

Πολλά από τα παραπάνω χαρακτηριστικά τα συναντάμε όχι μόνο στην κλασική εκδοχή του νεοφιλελεύθερου καπιταλιστικού μοντέλου, αλλά και σε άλλες εκδοχές: της ενδοσυστημικής αντίληψης της αειφορίας ή της βιώσιμης ανάπτυξης, της επιλογής του «εθνικού» δρόμου μέσα στο καπιταλιστικό περιβάλλον, αλλά και του σοσιαλιστικού μοντέλου, όπως το γνωρίσαμε στον 20ό αιώνα. Αυτό σημαίνει ότι η κλασική προσέγγιση, στηριγμένη στο ποιος κατέχει και διαχειρίζεται τα μέσα παραγωγής και την πολιτική εξουσία είναι ανεπαρκής στο να εξηγήσει τις παραπάνω εξελίξεις. Το ίδιο ανεπαρκής είναι και η αντίληψη που θεωρεί πρωτεύουσας σημασίας τα ζητήματα που διατρέχουν εμφανώς οι ταξικές αντιθέσεις και δευτερεύουσας αυτά που έχουν ή που θεωρείται ότι έχουν «διαταξικό» χαρακτήρα. Μια αντίληψη που, επί της ουσίας, παραβλέπει τη σύνδεση ανάμεσα στην ένταση της εκμετάλλευσης και στην περιβαλλοντική κρίση, αλλά και το γεγονός ότι τα πρώτα θύματα της ραγδαίας υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι οι πλέον κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτοι.

Είναι εύλογο, συνεπώς, αυτού του είδους τα προβλήματα να τα αποδίδουμε στη λογική της ανάπτυξης, η οποία διατρέχει οριζόντια αντιπαραθετικά -φαινομενικά- συστήματα αντιλήψεων και η οποία στον πυρήνα της και σε όλες τις εκδοχές της έχει:

- Την έφεση στη συνεχή μεγέθυνση της οικονομίας και στην αντίληψη του παραγωγισμού, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης της παραγωγής, ιδιαίτερα στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

- Την καλλιέργεια μιας πλαστής αντίληψης για την ευημερία, στηριγμένης στην αύξηση της κατανάλωσης και στην κτήση ολοένα και περισσότερων υλικών αγαθών.
- Την πλήρη διατάραξη της σχέσης μεταξύ ανθρώπου και φύσης.

Προϊόν των παραπάνω είναι η υπερκατανάλωση και η ραγδαία «σπατάλη» φυσικών πόρων, σε σημείο τέτοιο ώστε να μιλάμε για υπέρβαση των πλανητικών ορίων. Άραγε, υπάρχει πιο απτή απόδειξη για την αδιαίρετη σχέση της πολιτικής με την οικολογία;

Το εσωτερικό ενεργειακό τοπίο

Οι παραπάνω διαπιστώσεις ισχύουν και για το εσωτερικό ενεργειακό τοπίο. Ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τελευταίας δεκαετίας είναι τα εξής:

- Ουσιαστικά, έχει ολοκληρωθεί η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας σε όλους τους τομείς (πετρελαιοειδή, φυσικό αέριο, παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας). Οι κρατικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε αυτούς τους τομείς ιδιωτικοποιούνται συνολικά ή τμηματικά και επιβάλλονται περιορισμοί τόσο στη μετοχική σύνθεσή τους, όσο και στα ποσοστά της συμμετοχής τους στις αντίστοιχες αγορές. Διευκολύνεται η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων, που σχετίζονται με την παραγωγή ενέργειας, όπως ο λιγνίτης, τα νερά των ποταμών και οι υδρογονάνθρακες.
- Το επενδυτικό ενδιαφέρον στον τομέα της ενέργειας αποδεικνύεται έντονο, γεγονός που συντηρεί τη μεγάλη ζήτηση, πολλές φορές με τεχνητό τρόπο, δηλαδή καλλιεργώντας πλασματικές ανάγκες. Για παράδειγμα, στον τομέα της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας η εγκατεστημένη ισχύς μονάδων ηλεκτροπαραγωγής υπερβαίνει (και) αυτήν την πλασματική ζήτηση, επιδοτούμενη με δημόσιο χρήμα για να παραμένουν σε καθεστώς διαθεσιμότητας ισχύος.
- Στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής εξακολουθεί να υπάρχει ο προσανατολισμός στη μέγιστη δυνατή εκμετάλλευση «εθνικών» ορυκτών πόρων και των νερών των ποταμών, που επιβεβαιώνεται με την παράταση της λειτουργίας των παλιών λιγνιτικών μονάδων, με την κατασκευή νέων (Πτολεμαΐδα V, Μελίτη II), με την εμμονή στην κατασκευή των ΥΗΕ στη Μεσοχώρα και στη Συκιά, με την αδειοδότηση αντλησοσταμιευτικού έργου της ΤΕΡΝΑ, 680 MW, στον Αχελώο και με την πληθώρα μικρών ΥΗΕ σε όλα τα ποτάμια συστήματα της ηπειρωτικής χώρας.
- Η ακύρωση του σχεδίου δημιουργίας επτά νέων μονάδων καύσης εισαγόμενου λιθάνθρακα, επιτάχυνε την ορμητική είσοδο, από το 2004, του φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή, με οκτώ νέες μονάδες, στις οποίες πρόκειται να προστεθεί ακόμη μία του ομίλου Μυτιληναίου (665 MW, στο ενεργειακό κέντρο της Αντίκυρας στη Βοιωτία). Αν και δεν έχουν συνεχή λειτουργία, κάλυψαν το 2017 -μαζί με τις αντίστοιχες μονάδες της ΔΕΗ- ποσοστό, περίπου, 30% της ζήτησης, σχεδόν ίδιο με το ποσοστό της λιγνιτικής παραγωγής (31%). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ο ρόλος τους σαν μονάδων βάσης, οι οποίες καλούνται να εξισορροπήσουν τη λειτουργία του δικτύου, η οποία διαταράσσεται από την αστάθμητη παραγωγή των ΑΠΕ. Με τις παρούσες συνθήκες αδυναμίας αποθήκευσης της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγουν αιολικά και φωτοβολταϊκά, θα σημαίνει σταθεροποίηση και επέκταση του ρόλου των μονάδων φυσικού αερίου.
- Μετά από μια μικρή περίοδο αναμονής, λόγω της οικονομικής κρίσης των τελευταίων χρόνων, η εξάπλωση των βιομηχανικού τύπου ΑΠΕ (θηριωδών αιολικών εγκαταστάσεων, φωτοβολταϊκών και πληθώρας μικρών υδροηλεκτρικών έργων) εξελίσσεται ραγδαία, με την πλήρη πολιτική, οικονομική και νομοθετική στήριξη της ΕΕ και της παρούσας κυβέρνησης. Σε

αυτήν την εξέλιξη, δεν πρέπει να παραβλέψουμε και την τάση ενεργειακής «αξιοποίησης» απορριμμάτων και των προϊόντων τους, πολλές φορές και με τον μανδύα των ΑΠΕ.

- Η γεωγραφική θέση της χώρας, δημιουργεί -εκ των πραγμάτων- προϋποθέσεις να χρησιμοποιηθεί σαν ενεργειακός διάδρομος, απ' όπου διέρχονται αγωγοί μεταφοράς φυσικού αερίου (IGI, IGB, TAP, EastMed, Southstream, Nabucco), αγωγοί μεταφοράς πετρελαίου (Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη), σταθμοί μεταφοράς υγροποιημένου φυσικού αερίου (Αλεξανδρούπολη) και καλώδια διασύνδεσης Ευρώπης – Μέσης Ανατολής (EuroAsia Interconnector). Η επιλογή αυτή εμφανίζεται σαν εθνικός στόχος, που υιοθετείται από το σύνολο, σχεδόν, του πολιτικού φάσματος, ενώ το ίδιο συμβαίνει και με το υπερφίαλο σχέδιο της μετατροπής του 1/3, σχεδόν, της επικράτειας της χώρας (θαλάσσιας και ηπειρωτικής) σε πεδίο έρευνας και εξόρυξης υδρογονανθράκων. Η προοπτική αυτή, χωρίς να υπηρετεί το στόχο της ενεργειακής αυτάρκειας της χώρας, μεγαλώνει την εξάρτηση, πολλαπλασιάζει τους περιβαλλοντικούς κινδύνους και εντάσσει τη χώρα στο κάδρο των συγκρούσεων και των αναταράξεων, που μαστίζουν την περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, τις τελευταίες δεκαετίες. Εντάσεις που έχουν ήδη ξεκινήσει και πυκνώνουν το τελευταίο διάστημα με αναγνωρισμένη αιτία τις έρευνες για τους υδρογονάνθρακες.

Γ. Βασικές θέσεις για έναν κινηματικό - αντισυστημικό αντίλογο στα θέματα της ενέργειας

1. Η επιχειρηματική εμπλοκή μεγάλων οικονομικών ομίλων σε αντιπαραθετικά -από πρώτη άποψη- σχέδια, αποδεικνύει το πόσο δυσδιάκριτα είναι τα όρια ανάμεσα στη «γκρίζα» και στην «πράσινη» επιχειρηματικότητα. Αποδεικνύει, επίσης, ότι δεν υπάρχει ευθεία αντιστοιχία των τεχνικών μέσων παραγωγής ενέργειας με το ταξικό ή το κοινωνικό περιεχόμενο των όποιων επιλογών στην ενεργειακή πολιτική, του τύπου: το «κεφάλαιο» επιλέγει τη βρώμικη ενέργεια και η «κοινωνία» την καθαρή ενέργεια. Δεν είναι, για παράδειγμα, οι πηγές ενέργειας από μόνες τους ικανές να καθορίσουν το περιβαλλοντικό αντίκτυπο της χρήσης τους. Είναι οι παράμετροι που έχουν να κάνουν με το χώρο, το μέγεθος, την κλίμακα, την τεχνολογία, τον ενεργειακό σχεδιασμό και το σύστημα στο οποίο εντάσσονται, αυτές που καθορίζουν το χαρακτήρα της εφαρμογής τους -σαν ήπιας ή μη- και το μέγεθος των επιπτώσεων.
2. Η ανθρωπότητα και τα φυσικά οικοσυστήματα βρίσκονται σε οριακή κατάσταση, εξ αιτίας της αλόγιστης χρήσης φυσικών πόρων (και) για ενεργειακούς σκοπούς. Η ελπίδα ότι η συνειδητοποίηση αυτής της κατάστασης θα οδηγούσε σε μια κάποια αυτοσυγκράτηση, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται, ούτε καν για λόγους αυτοσυντήρησης του συστήματος. Στις αιτίες αυτού του φαινομένου, εκτός από την έμφυτη τάση του συστήματος για διαρκή οικονομική μεγέθυνση, θα πρέπει να συμπεριλάβουμε και τον έντονο ανταγωνισμό στις παγκόσμιες αγορές των προηγμένων βιομηχανικά κρατών με αυτά των αναδυόμενων οικονομιών.
3. Κεντρικό πρόβλημα στο μέλλον θα αποτελεί ο έλεγχος της ζήτησης ενέργειας και η ανάσχεση της τάσης κατασπατάλησης μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων και όχι οι τεχνικές κάλυψης των κάθε φορά αναγκών. Χρειάζεται λελογισμένη χρήση των διαθέσιμων πηγών ενέργειας, με βάση το μέγεθός τους, τις επιπτώσεις της χρήσης τους, τους ρυθμούς αξιοποίησής τους και το κόστος τους. Εξετάζουμε τις επιπτώσεις και το κόστος με τα ίδια κριτήρια παντού. Το αν πρέπει να προμοδοτηθούν κάποιες μορφές ενέργειας είναι διαφορετικής τάξης ζήτημα και δεν μπορεί να λυθεί παρακάμπτοντας το καθολικό τους αποτύπωμα.

4. Σε αυτό πλαίσιο, αμφισβητούμε καθολικά τη λογική της ανάπτυξης και κάνουμε σαφές τι είμαστε διατεθειμένοι να «θυσιάσουμε» από την πλαστή ευημερία μας. Σε σημαντικά τμήματα της αριστεράς και όχι μόνο υπάρχει διάχυτη η αντίληψη του παραγωγισμού και του κεντρικού σχεδιασμού. Αυτή η αντίληψη πρέπει να ξαναμπει στο τραπέζι και να επανεξεταστεί, κάτω από το φως των σύγχρονων προβληματισμών για την απομεγέθυνση, την αποκέντρωση και την αυτοδιεύθυνση.
5. Δεν παρακάμπτουμε και δεν υποτιμούμε τις συνέπειες του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, τοποθετούμαστε καθαρά και κριτικά απέναντι στις πολιτικές για την αντιμετώπισή της. Η μονοδιάστατη σύνδεση της χρήσης των ορυκτών καυσίμων με την κλιματική αλλαγή βάζει σε δεύτερη μοίρα τις πολύ σοβαρές επιπτώσεις που υπάρχουν σε τοπικό επίπεδο, παντού όπου υπάρχουν δραστηριότητες σχετιζόμενες με την εξόρυξη, τη μεταφορά και τη χρήση ορυκτών καυσίμων. Για να μην αναφερθούμε στις πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές επεμβάσεις που συντελούνται για τη διασφάλιση της πρόσβασης των μεγάλων δυνάμεων και του κεφαλαίου στους πόρους αυτούς. Είναι βέβαιο ότι η μονομερής επικέντρωση στις υπερτοπικές επιπτώσεις της χρήσης ορυκτών καυσίμων διευκολύνει την υλοποίηση μεγάλων επενδύσεων και στον τομέα των ΑΠΕ και στον τομέα των ορυκτών καυσίμων. Ανεξάρτητα από τη σύνδεση της χρήσης των ορυκτών καυσίμων με την κλιματική αλλαγή, ο δραστικός περιορισμός της χρήσης τους δεν μπορεί να παρά να αποτελεί βασικό στόχο μιας εναλλακτικής πολιτικής για την ενέργεια.
6. Ακόμη κι αν υιοθετήσουμε όλες τις πτυχές της κυρίαρχης αφήγησης για την κλιματική αλλαγή, είναι αδύνατο να συμμεριστούμε την πεποίθηση ορισμένων ότι έχει λυθεί με οριστικό και βιώσιμο τρόπο η υποκατάσταση των ορυκτών καυσίμων. Διότι το μοντέλο ανάπτυξης των ΑΠΕ που έχει υιοθετηθεί, στηρίζεται σε μια ισχυρά επιδοματική πολιτική, είναι κομμένο και ραμμένο στα μέτρα του μεγάλου κεφαλαίου, συντηρεί και ενισχύει το συγκεντρωτισμό, ενισχύει τα μεγάλα έργα διακρατικών διασυνδέσεων, Το πιο κρίσιμο στοιχείο, σε μια προσπάθεια ψύχραιμης και αντικειμενικής αποτίμησης των πολιτικών για την κλιματική αλλαγή, είναι η αποτελεσματικότητά τους. Δηλαδή, το κατά πόσο επιτυγχάνονται ουσιαστικοί στόχοι περιορισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Συνήθως, προβάλλεται η διείδυση των ΑΠΕ, σαν ποσοστό της εγκατεστημένης ισχύος ή σαν ποσοστό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Το πραγματικά ζητούμενο, όμως, από τη σκοπιά της κλιματικής αλλαγής πάντα, είναι ο περιορισμός των ρύπων. Ως προς αυτό, δεν επιτρέπονται πανηγυρισμοί, αφού και η συμφωνία του Παρισιού προβλέπει ότι οι εκπομπές ρύπων θα εξακολουθούν να αυξάνονται μέχρι το 2020, παρά την αύξηση της διείδυσης των ΑΠΕ.
7. Χρειάζεται να ανακτηθεί η ελευθερία χάραξης ανεξάρτητων πολιτικών στον τομέα της ενέργειας σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, η οποία -στο επίπεδο της ΕΕ- έχει, ουσιαστικά, χαθεί. Κυριαρχούν τα ισχυρότερα κράτη - μέλη, πάνω στα πιο αδύνατα. Και οι δυνάμεις του κεφαλαίου, πάνω στα πιο φτωχά οικονομικά στρώματα, που είναι οι κύριοι αποδέκτες του υψηλού κόστους της ενέργειας, ενώ ταυτόχρονα δοκιμάζονται από φαινόμενα εκτεταμένης ενεργειακής φτώχειας. Τα όρια των «επιτρεπτών» κινήσεων καθορίζονται από ένα σκληρό κανονιστικό πλαίσιο, για τη διευκόλυνση της λειτουργίας της «αγοράς». Ενώ οι εθνικοί ενεργειακοί σχεδιασμοί δεν είναι τίποτα περισσότερο από νομικά κείμενα εναρμόνισης με το ευρωπαϊκό πλαίσιο.
8. Από τα πράγματα, η όποια εναλλακτική πρόταση θα περιλαμβάνει μια συνολική στρατηγική θεώρηση των πολιτικών για την ενέργεια, σαν μέρος των γενικότερων πολιτικών για ένα

ριζικό κοινωνικό μετασχηματισμό. Όσο κι αν η αριστερά, η πολιτική οικολογία και, γενικότερα, ο αντισυστημικός χώρος -στην αρχή του 21ου αιώνα- βρίσκονται σε εξαιρετικά δυσχερή θέση, καθώς, από τη μία πλευρά, έχει χαθεί η δυνατότητα να οικοδομηθεί το εναλλακτικό μοντέλο σε πραγματική βάση και, από την άλλη πλευρά, είναι προφανές ότι χρειάζεται πολύς δρόμος να διανυθεί ακόμη, έως ότου γίνει εφικτό να (ξανα)διαμορφωθεί ένας πειστικός και ενιαίος οραματικός λόγος για την κοινωνία του μέλλοντος.

9. Το εύρος του ζητήματος και οι υπάρχοντες συσχετισμοί μας υπαγορεύουν να εστιάσουμε την προσοχή και το μεγαλύτερο μέρος των δράσεών μας, εκεί που αυτές είναι εφικτές και, ταυτόχρονα, μπορούν να προκαλέσουν μετρήσιμα αποτελέσματα. Το να περιοριστούμε στην κριτική των ανισοροπιών και του εκμεταλλευτικού-κερδοσκοπικού χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος ενέργειας φαντάζει πολύ γενικόλογο και, σε συνδυασμό με το διαμορφωμένο συσχετισμό δυνάμεων, αναποτελεσματικό σαν βασική επιλογή. Από την άλλη, οι τοπικές και περιφερειακές πρωτοβουλίες έχουν περιορισμένη εμβέλεια και, δύσκολα, μπορούν, από μόνες τους, να προκαλέσουν αλλαγές μεγάλης κλίμακας. Οπότε, από τα πράγματα, οδηγούμαστε στο να αντιμετωπίσουμε το εθνικό επίπεδο, σαν το πλέον προνομιακό πεδίο παρέμβασης και εφαρμογής εναλλακτικών στρατηγικών στον τομέα της ενέργειας. Χωρίς να κλείνουμε τα μάτια μας στο τι γίνεται στο διεθνή περίγυρο και έχοντας πλήρη συνείδηση ότι περιθώρια πλήρους αυτονομίας στη χάραξη της ενεργειακής πολιτικής δεν υπάρχουν.
10. Καμιά εναλλακτική πρόταση δεν μπορεί να παρακάμψει το ζήτημα της απώλειας του δημόσιου και κοινωνικού χαρακτήρα του συστήματος ενέργειας. Ενισχύουμε πολιτικές και πρακτικές αποκέντρωσης, ενίσχυσης της τοπικότητας, σε συνδυασμό με μέτρα κάλυψης υπερτοπικών αναγκών.
11. Στη διαδικασία αυτής της μετάβασης το βάρος των επιλογών μας θα στραφεί, κατά προτεραιότητα, στη χρήση πραγματικά ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στα έργα μικρής κλίμακας και στο τεράστιο αναξιοποίητο «απόθεμα» της εξοικονόμησης ενέργειας, που δεν περιορίζεται στην ενεργειακή θωράκιση του κτηριακού δυναμικού, αλλά θα πρέπει να αγκαλιάσει όλη τη σφαίρα της οικονομικής - παραγωγικής δραστηριότητας και, ιδιαίτερα, τη βιομηχανία, τις μετακινήσεις, την αγροτική-κτηνοτροφική παραγωγή, το αστικό περιβάλλον, τις χρήσεις γης και τη διαχείριση των απορριμμάτων.
12. Από αυτήν τη σκοπιά, τοποθετούμαστε αρνητικά στον υλοποιούμενο σχεδιασμό εκτεταμένων ερευνών και εξορύξεων υδρογονανθράκων, στα αχρείαστα διασυνοριακά έργα υποδομής και στους διακρατικούς αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου και πετρελαίου. Πρόκειται για έργα δεσμευτικά για τον ενεργειακό σχεδιασμό της χώρας, εγκυμονούν τεράστιους περιβαλλοντικούς κινδύνους, συντηρούν και διευρύνουν το καθεστώς εξάρτησης και δε συνεισφέρουν, παρά ελάχιστα, στην ενεργειακή αυτάρκεια της χώρας.

Οκτώβρης 2018